

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 1) Հակաբուժեղային շինուկ, 2) Լրագրութիւնը հնումը, 3) մաղերի ճերմակելու պատճառները:

ՀԱՎԱՔՈՒԹԵԱՅԻՆ ՇԻՃՈՒԿ. Գիտութեան մի փառաւոր լաղթանակ եւ. քութեղը,—որ անխնայ կերպով հնձում էր մեր երեսմաներին—վերջապէս լաղթահարուեցաւ Աւն, ինչ որ դիֆտէրիտի համար արին Խուն և Բերինգը—նոնը քութէշի համար արաւ գերմանացի նշանաւոր բժշկապետ Լէլլենը: Լէլլենի շինուկը ստացում է քութէշ ունեցած և լաւացած անձաւորութիւններին: Մի քանի օրից լետով, երբ տենղը անցնում է, հիւանդից արին են թողնում— իհարկէ բոլորովին անվտանգ նորահամար, և ալդ արինից պատրաստում են հակաքութէշային շինուկ — Լէլլենի օգնական բժշկապետ Բիւմէնտալի սխտեմով: Ալդ շինուկից 20 խորանարդ միլիմետր քանակութեամբ սրսկում են քութէշ ունեցող հիւանդին: Լէլլենը ղեկավարում էր ալսակղբունքով, որ երբ մէկը մի անգամ ենթարկուել է ալդ հիւանդութեան, նա ալ երկրորդ անգամ չի հիւանդանալ դրանով. ուրեմն նորա արեան մէջ գոլութիւն են առնում ալսակիսի նախազգուշացնող միջոցներ, որոնք նորան բոլորովին ապահովացնում են ալդ հիւանդութիւնից: Նոր շինուկը փորձուեցաւ 15 դէպքերում և ամեն անգամ հետևանքը բարեւոլող ելք ունեցաւ, իսկ հինգ դէպքում—Պարելի է ասել փալուռ: Այս հինգ դէպքերում հիւանդներին հենց հիւանդանալու առաջին օրից սրսկում էին շինուկը և մի քանի օրից լետով նոքա բոլորովին ազատում էին տենղից: Այս 15-ի մէջ կալին բաւական ծանր հիւանդներ: Շինուկը անպակման անվնաս է և վերցնում է առողջ պատանիներից: Սրակելուց լետով ոչ ոքի առողջութիւնը չէ խանդարուել: Մինչև իսկ 40 խոր. մեխիմետրը շինուկ սրսկելուց հիւանդը անվնաս է մնացել: Մինչև

ալժմ փորձերը մեծերի վրայ էին անուում, որովհետև Լէլլինի կլինիկում երեխաներ չկային. բայց շատ շուտով Լէլլինի իւր փորձերը կկրկնէ և երեխաների վերայ, իհարկէ սրտեկելով նոցա աւելի պակաս քանակութեամբ շիճուկ: Առ ալժմս միայն այսքան է լալտնի այս ահագին նշանակութիւն ունեցող դիտնական գիտի մասին—որ մի փալլուն էջ ևս կաւելացնի բըժշկական գիտութեան մէջ, անմահացնելով Լէլլինի անունը և դասելով նորան մարդկութեան մեծ բարերար-Ջեների, Պաստերի, Ռուի և Երսենի անունները շարքում:

ԼՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀՆՈՒՄԸ. «Tägliche Rundschau» թերթի Հռովմի թղթակցի ասելով հին Հռովմում գոլութիւն է ունեցել ամենօրեայ թերթ, իւր բովանդակութեամբ շատ նման մեր ժամանակակից թերթերին: Նորերս գտնուի են տախտակներ, որոնցով կարելի է գաղափար կազմել հին Հռովմի թերթերի մասին: Գոցանից երևում է որ «Acta Diurna Urbis»-ը տարածուած է եղել Հռովմի բոլոր մասերում և զաւառներում: Ամեն առաւօտ հրատարակում էին այն, արտագրում և ծախում: Այդ «Acta»-ներում հրատարակում էին ինչպէս կառավարչական հաղորդագրութիւններ, նոյնպէս և դանադան տեղեկութիւններ: Էին մատենագիրները շատ հոգս չէին քաշում գեղեցիկ ոճի մասին, նոքա շատանում էին չոր ու ցամաք վաստեր հաղորդելով, որոնց կից միշտ պատահում են դատողութիւններ և ցնորաբանութիւններ (φαστάν). Ըմբշամարտների մասին հաղորդած տեղեկութիւններին կից—կարելի է հանդիպել Հռովմի մօտերը գտնուած առասպելական հաւի մասին մի հրաշալի զրոյց: Պլինիոսը նոյնպէս աշխատակցում էր այդ թերթին և ինչպէս երևում է նա շատ դարդացած երևակալութիւն է ունեցել, որովհետև այդ հաւի մասին պատմած զրոյցը նորան է պատկանում: Մի ուրիշ համարում նա հաղորդում է, որ, Կլաւդիոսի սպանման գործի քննութեան ժամանակ, քաղաքի միջանի մասերում ալրուած աղիւսի անձրև էր տեղում: Ժամանակակից գիտնականները նոյնպէս օգտւում էին լինել լրագրից, Տակիտոսը ալնտեղից է արտագրել Հերմանիկի լուղարկաւորութեան նկարագիրը և Կլաւդիոսի ապօֆէօզը: Նոյն տեղից է նա քաղել ծերակոտի ժողովում տեղի ունեցած այն վիճարանութիւնը, երբ ի պատիւ Ներոնի կւմենում էին տաճար կառուցանել—և ծերակոտի անդամ Թրազէտոսը զգուանքով բողոքեց իւր ընկերակիցների ցածութեան դէմ, որոնք քաջալերում էին Ներոնի մալրասպանութիւնը: Դիօնիսը նոյն աղբիւրից իմացաւ Կոմոդիոսի տարած լաղթութեան մասին ամֆիթէատրում: Այդ թերթից քաղած հետեւեալ համառօտ հաղորդագրութիւնից կարելի է իմանալ, թէ ինչպէս հին Հռովմի լրագիրը—լաւաջընթաց է եղել նոր լրագրութեան: Այնտեղ ասուած է.

«Այսօր հիւպատոս Սալվինիոսը ստանձնում է իւր պաշ-

տօնը.—Նրեկ մեծ մրրիկ կար քաղաքում.—կալծակը դարկեց երեկոյեան Վելիի մօտ դառնուած մեծ կաղնուէն.—Լանուսի սեղանի մօտերը դառնուած «Արջ» ճաշարանում մեծ կռիւ պատահեց, ճաշարանի տէրը վտանգաւոր կերպով վիրաւորուած է։—Եղիլ Տիգրանը մտադործների մասին դատաւիճիւ լալտեց, որովհետեւ նորա բացարձակ կերպով ծախում էին ալիսիսի միս, որ առաջուց դննուած չէր։ Դրամական տուգանքները կը դործադրուին սեղան կառուցանելու համար։ Առաջի Անտի-դիոսը բաւական մեծ դումար վերցնելով իւր հետ փախել անհետացել է։ Իսկոյն նորա լետեից ընկան, ձերբակալեցին և փողերը մօտը դտան։ Ֆոկտենիոս կուսակալը հրամայեց որ փողերը իրենց տէրերին լանձնուին։—Դենիֆոն աւաղակին, որին նորերս ձերբակալել էին, այս առաւօտ խաչեցին։

ՄԱՋՆՐԻ ԶՆՐՄԱԿԵԼՈՒ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ.—Նորերումս լուստեսաւ ուսուցչապետ Ի. Մեչնիկովի հետաքրքրական ուսումնասիրութիւնը մաղերի ճերմակելու մասին։—Յալտնի է, որ մաղերի սպիտակելը նշան է ծերութեան մօտենալուն, թէ և քիչ չեն և ալիսիսի դէպքեր, երբ երիտասարդական հասակում և կամ որեւէ հոգեկան վրդովմունքի ազդեցութեան տակ մի քանի բոսյէի ընթացքում սպիտակում են բոլոր մաղերը։

Ինչից է առաջանում մաղերի սպիտակելը։

Մինչև վերջին ժամանակները ալդ երևութիւն անբացատրելի էր մնում։—Ճիշտ է, վաղուց լալտնի էր, որ մաղերի գոյնը կախում է և առանձին ներկանիւթի հատիկներից, որոնք պատրաստուած են վերնամաշկում և տարածուած են մաղի ամբողջ հաստութեան մէջ.—Յալտնի է և ալն, որ մաղերի սպիտակելու ժամանակ ալդ ներկանիւթը անհետանում է և փոխարինում են օդի բշտիկներ, որոնք մաղին սրձաթաղուն փալ են տալիս։ Սակայն, քի հարկէ այս բացատրութիւնը դուհացուցիչ չի կարող համարուել։ Հարկաւոր էր գլխաւորապէս իմանալ թէ ինչո՞ւ են անհետանում ներկող հատիկները։ Այս հարցին է նուիրուած ուսուցչապետ Ի. Մեչնիկովի ուսումնասիրութիւնը.—որ մեծ հետաքրքրութիւն է շարժում մանաւանդ ալն լարակցութիւնների շնորհիւ, որ նորան լալողուց պարզել ալդ հարցի ուսումնասիրութեան ժամանակ։ Նա մի շարք սխտեմատիքական մանրազննին խոշորացուցական դիտողութիւններ կատարելուց լետու ալն եղրակացութեան եկաւ, որ ներկայ երևութի գլխաւոր պատճառը են ա մ է օ բ ա ն ման շարժումս վանդակիկները, որոնք ընդհանուր խօսքով ֆագոցիտ են կոչուում։

Եթէ մենք ուշադրութեամբ նայենք մեր մաղերին—նոցա սպիտականալու շրջանում—բոլորովին սպիտակացած և դեռ բոլորովին իւր գոյնը պահպանած մաղերի հետ կոտեսենք նաև կիսասպիտակ մաղեր—այսինքն ալիսիսի մաղեր, որոնք մասամբ սպիտակել են և մասամբ պահպանել իրենց բնական

գործը։ Ահա այդ կիսասպիտակ մազերի մէջ—մանրադէտակը ցոյց է տալիս ամէօբանման վանդակիկներ, ահ ինչ ալդ վանդակիկները չկան ու բոլորովին սպիտակ և ոչ էլ իրենց գոյնը պահպանած մազերի մէջ։

Այսպիսով հաստատուում է մի վերին աստիճանի հետաքրքիր փաստ, որ մազի մէջ ամէօբանման վանդակիկները ալն ժամանակ են երևում, երբ նա սկսում է կորցնել իւր ներկող նիւթը և նոքա միանգամայն անհետանում են, հէնց որ ալդ նիւթը բոլորովին սպառւում է։ Ալդ երևոյթը ինքն ըստ ինքեան ալն եզրակացութեան է հասցնում, որ ներկող նիւթի անհետանալու—ուրեմն և մազը սպիտակելու գլխաւոր պատճառը, են ամէօբային վանդակիկները։

Այնուհետև կատարած խոշորացուցալին դիտողութիւնները կատարելապէս ապացուցեցին ալդ եզրակացութիւնը։ Արևում է, որ ալն վանդակիկները, հէնց որ մազը սպիտակելու ժամանակը հասնում է, ներս են թափանցում նրա խորքը—իրենց կեղծ ոտիկներով բռնում են ներկանիւթի հատիկները և նրանցով բռնաւորուած իջնում են մազի պարկերը, ուր և ալդ ժամանակ, կարելի է դիտել նրանց խոշորացուցով և ապա բոլորովին հեռանում են մազից—տեղափոխուելով հարեան հիւսուածքը։ Ներկող նիւթի ալդօրինակ լափշտակման գործողութիւնը շարունակուում է մինչև նրա վերջնական սպառումը։

Ահա թէ ինչն է մազի սպիտակելու մօտաւոր պատճառը։ Նոյն ալդ ամէօբային վանդակիկները, որ արեան մէջ իբրև սպիտակ գնդակներ կռուի են բռնում միկրոօրգանի հետ, որոնք իբրև արթուն պահպաններ լարձակում են մեր հիւսուածքի մէջ ներս մտնող ամեն մի կողմնակի մարմնի վրայ, որոնք բորբոքման դէպքում մեր կազմուածքի օդնական են հանդիսանում, որոնք վերջապէս անգնահատելի ծաւալութիւն են մատուցանում կազմուածքին—լափելով և ոչնչացնելով մարմնի ալն հիւսուածքները, որոնք անդամահատութեամբ պիտի հեռացուին, նոյն ալս վանդակիկները ներկալ դէպքում ևս ըստ էութեան նոյն դերն են կատարում։ Այստեղ ևս հէնց որ վրայ է հասնում ալն ժամանակը—երբ կենսական ուժերի պակասելու պատճառով կաշուի հիւսուածքը ալ ևս անկարող է լինում պատրաստելու հարկաւոր քանակութեամբ ներկանիւթ, և ալդպէսով եղած ներկող մարմնիկները աւելորդ են դառնում—իսկոյն ալդ վանդակիկները մօտենում են թուլացած մասի մէջ և ախտադից դուրս են հանում արդէն անպէտքացած ներկանիւթը։

Վանդակիկների դերը—ալպէս ասած—գործադրական է, և հարկաւոր են պատշաճ հանգամանքներ, որպէս զի նոքա կարողանան իրենց գործը սկսել։ Ալդ հանգամանքն է կենսական գործունէութեան թուլանալը,—որը կամ ուղղակի հետե-

